

Sygn. akt XV Ca 1371/15

POSTANOWIENIE

Dnia 23 lutego 2016 r.

Sąd Okręgowy w Poznaniu Wydział XV Cywilny Odwoławczy

w składzie:

Przewodniczący: SSO Michał Wysocki

Sędziowie: SSO Joanna Andrzejak-Kruk (spr.)

SSR del. Piotr Brodniewicz

Protokolant: st. sekr. sąd. Ewelina Plank-Fabiś

po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 23 lutego 2016 r. w Poznaniu

sprawy z wniosku A. W.

przy udziale E. B. (1) i K. B. (1)

o dział spadku po F. P. (1) oraz częściowy dział spadku po M. B. i W. B. (1)

na skutek apelacji wniesionej przez wnioskodawcę i uczestniczki postępowania

od postanowienia Sądu Rejonowego Poznań-Nowe Miasto i Wilda w Poznaniu

z dnia 30 kwietnia 2015 r.

sygn. akt V Ns 1869/14

postanawia:

uchylić zaskarżone postanowienie i sprawę przekazać Sądowi Rejonowemu Poznań – Nowe Miasto i Wilda w Poznaniu do ponownego rozpoznania, pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach instancji odwoławczej.

Joanna Andrzejak-Kruk Michał Wysocki Piotr Brodniewicz

UZASADNIENIE

Wnioskiem złożonym w dniu 3.07.2014r. wnioskodawca A. W. wystąpił o zgodny dział spadku po F. P. (1) oraz o częściowy dział spadku po M. B. i po W. B. (1) poprzez przyznanie udziału wynoszącego (...) części w nieruchomości położonej w T. przy ul. (...), zapisanej w księdze wieczystej KW nr (...) Sądu Rejonowego w T. na własność wnioskodawcy ze spłatami na rzecz uczestniczek E. B. (1) i K. B. (1) w kwotach odpowiednio 15.000,-zł i 5.000,-zł, płatnymi w terminie 7 dni od daty uprawomocnienia się postanowienia wraz z ustawowymi odsetkami od dnia wymagalności. W uzasadnieniu wnioskodawca podniósł, że na podstawie aktów notarialnych sporządzanych w latach 2011-2013 nabył prawa spadkowe od wszystkich spadkobierców ustawowych (lub ich następców) F. P. (1) z wyjątkiem M. B.. W ten sposób wnioskodawca posiada 5/6 części spadku, zaś na F. P. (1) nadal zapisany jest w księdze wieczystej udział w przedmiotowej nieruchomości wynoszący (...) części przypadający z tytułu dziedziczenia M. B.. Spadkobiercami M. B. dziedziczącymi jej udział w spadku po F. P. (1) są E. B. (1) i W. B. (1), zaś spadkobiercami W. B. (1) – obie uczestniczki postępowania. Strony uzgodniły sposób działu spadku.

Uczestniczki poparły powyższy wniosek.

Postanowieniem z dnia 30.04.2015r., sygn. akt V.Ns.1869/14 Sąd Rejonowy Poznań-Nowe Miasto i Wilda w Poznaniu oddalił wniosek.

Jako podstawę swego rozstrzygnięcia Sąd Rejonowy powołał następujące ustalenia faktyczne i rozważania prawne:

F. P. (1) zmarł w dniu (...) Postanowieniem z dnia 11.11.1959r., sygn. akt Ns.(...) Sąd Powiatowy w T. stwierdził nabycie spadku po nim na podstawie ustawy przez dzieci: M. B., S. D., T. P. (1), J. A. i W. Z. (1) oraz przez wnuka A. P. – po 1/6 części każde.

Postanowieniem z dnia 29.03.1994r., I.Ns.(...) Sąd Rejonowy w K. stwierdził nabycie spadku po M. B. zmarłej 11.01.1993r. na podstawie testamentu własnoręcznego przez syna W. B. (1) i synową E. B. (1) po 1/2 części. W dniu 18.08.2010r. sporządzono notarialny akt poświadczenia dziedziczenia po W. B. (1), którym stwierdzono, że na podstawie ustawy spadek nabyły żona E. B. (1) w 1/2 części i K. B. (1) w 1/2 części.

W dniu 2.04.2011r. zmarła W. Z. (1) i w wyniku prawomocnego postanowienia Sądu Rejonowego dla (...) z dnia 11.08.2011r., sygn. akt (...) spadek po niej nabyły dzieci K. Z., W. Z. (2) i B. P. (1) w udziałach wynoszących po 1/3. Na podstawie umowy sprzedaży z dnia 17.10.2011r. K. Z., działając również w imieniu W. Z. (2) i B. P. (1) oraz A. W. dokonała sprzedaży udziałów wynoszących po 1/90 części dla każdego w nieruchomości stanowiącej działkę gruntową nr (...) o pow. 0,0282 ha zabudowanej budynkiem położonej w T. przy ul. (...), objętej KW (...) prowadzonej przez Sąd Rejonowy w T. na rzecz A. W..

W dniu 19.06.2008r. zmarła J. A. i w wyniku prawomocnego postanowienia Sądu Rejonowego (...) z dnia 16.01.2009r., sygn. akt XIII.Ns. (...) spadek po niej nabył w całości mąż W. A.. Na podstawie umowy sprzedaży z dnia 18.07.2012r. W. A. dokonał sprzedaży udziału wynoszącego 2/60 części we współwłasności nieruchomości stanowiącej działkę gruntową nr (...) o pow. 0,0282 ha zabudowanej budynkiem położonej w T. przy ul. (...), objętej KW (...) prowadzonej przez Sąd Rejonowy w T. na rzecz A. W..

Na podstawie prawomocnego postanowienia Sądu Rejonowego w T. z dnia 30.08.1982r., sygn. akt I.Ns.(...) po zmarłej S. D. spadek nabyli K. D. i J. D.. Na podstawie umowy sprzedaży z dnia 17.12.2012r. K. D. dokonał sprzedaży udziału wynoszącego 6/360 części we współwłasności nieruchomości stanowiącej działkę gruntową nr (...) o pow. 0,0282 ha zabudowanej budynkiem położonej w T. przy ul. (...), objętej KW (...) prowadzonej przez Sąd Rejonowy w T. na rzecz A. W.. Na podstawie umowy sprzedaży z dnia 18.01.2013r. J. D. dokonał sprzedaży udziału wynoszącego 6/360 części we współwłasności nieruchomości stanowiącej działkę gruntową nr (...) o pow. 0,0282 ha zabudowanej budynkiem położonej w T. przy ul. (...), objętej KW (...) prowadzonej przez Sąd Rejonowy w T. na rzecz A. W..

W dniu 3.05.1987r. zmarł T. P. (1). Na podstawie prawomocnego postanowienia Sądu Rejonowego w L. z dnia 7.09.2012r., sygn. akt I.Ns.(...) spadek po nim nabyły po 1/2 części żona M. P. (2) i córka B. P. (2). Na podstawie umowy sprzedaży z dnia 18.03.2013r. M. P. (2) i B. P. (2) dokonały sprzedaży udziałów wynoszących po 6/360 części we współwłasności nieruchomości stanowiącej działkę gruntową nr (...) o pow. 0,0282 ha zabudowanej budynkiem położonej w T. przy ul. (...), objętej KW (...) prowadzonej przez Sąd Rejonowy w T. na rzecz A. W..

Na podstawie umowy sprzedaży z dnia 9.10.2013r. A. P. dokonał sprzedaży udziału wynoszącego (...) części we współwłasności nieruchomości stanowiącej działkę gruntową nr (...) o pow. 0,0282 ha zabudowanej budynkiem położonej w T. przy ul. (...), objętej KW (...) prowadzonej przez Sąd Rejonowy w T. na rzecz A. W..

Ostatecznie A. W. nabył niemal cały udział w opisanej powyżej nieruchomości w zakresie udziału jaki przysługiwał pierwotnie T. P. (2). Jedynie w zakresie udziału wynoszącego (...) części współwłaścicielkami nieruchomości są spadkobierczynie F. P. (1), tj. E. B. (1) i K. B. (1).

Obecnie współwłaścicielami nieruchomości są: w udziale wynoszącym (...) części E. B. (1) i K. B. (1), w udziale wynoszącym (...) H. J., w udziale wynoszącym (...) Skarb Państwa – Prezydent Miasta T. i w udziale wynoszącym (...) A. W..

W tak ustalonym stanie faktycznym Sąd Rejonowy uznał wniosek A. W. o dział spadku za niezasadny. Sąd podkreślił, że z uwagi na treść art. 321 § 1 k.p.c., znajdującego zastosowanie w związku z przepisem art. 13 § 2 k.p.c., związany był powyższym wnioskiem.

Celem postępowania o dział spadku jest rozwiązanie wspólności masy spadkowej, stosując odpowiednio przepisy o zniesieniu współwłasności nieruchomości – tak w zakresie przepisów materialnych, jak i proceduralnych. Zgodnie z treścią art. 1037 k.c. dział spadku może być dokonany bądź na mocy umowy między wszystkimi spadkobiercami, bądź na mocy orzeczenia sądu na żądanie któregośkolwiek ze spadkobierców. Zasadniczą cechą postępowania działowego jest to, że dotyczy ono masy spadkowej, a uczestnikami postępowania są wyłącznie spadkobiercy. W sytuacji, kiedy jeden ze współwłaścicieli nabył udział we współwłasności danej rzeczy na podstawie innego tytułu niż dziedziczenie, mamy do czynienia ze zniesieniem współwłasności, nie zaś jedynie z działem spadku.

Tak jest w niniejszej sprawie. Skoro wnioskodawca A. W. został współwłaścicielem nieruchomości na podstawie umów cywilnoprawnych, tj. poprzez nabywanie w drodze umowy sprzedaży poszczególnych udziałów w nieruchomości, nie może być mowa tylko o działem spadku, rzecz dotyczy bowiem także zniesienia współwłasności nieruchomości. Co więcej, wnioskodawcy nie przysługuje nawet legitymacja czynna do zgłoszenia wniosku o dział spadku. Jak wskazał Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 10.12.1969r., III CZP 91/69 (OSNCP 1970, nr 6, poz. 107), nabywca udziału w konkretnym przedmiocie spadkowym, co odpowiada sytuacji z art. 1036 k.c., nie wstępuje w prawa i obowiązki spadkodawcy, nie jest więc uprawniony do wystąpienia z żądaniem działu spadku (zob. także orz. SN z 27.05.1949r., (...), (...) 1950, nr 1, s. 60 oraz orz. SN z 8.12.1951r., C 1191/51, PiP 1952, nr 8 – 9, s. 364). Sąd podkreślił, że A. W. nie nabył spadku w trybie art. 1051 k.c., a więc nie wstąpił w prawa i obowiązki spadkobiercy na podstawie art. 1053 k.c. Wnioskodawca nabył od poszczególnych spadkobierców udziały w konkretnym przedmiocie spadkowym, tj. w trybie art. 1036 k.c. Skoro zatem wnioskodawca konsekwentnie domagał się tylko działu spadku po F. P. (1) oraz działu spadku po M. i W. B. (1), nie domagał się zaś zniesienia współwłasności – i to pomimo wyraźniej sugestii Sądu w tym zakresie – wniosek podlegał oddaleniu z uwagi na brak legitymacji czynnej wnioskodawcy.

Jednocześnie Sąd zwrócił uwagę, że skoro przedmiotowa nieruchomość stanowi współwłasność także innych podmiotów, w tym następców prawnych tabularnej właścicielki nieruchomości H. J. czy Skarbu Państwa, postępowanie o zniesienie współwłasności nieruchomości toczyć się może wyłącznie z udziałem tychże podmiotów. Pozostali współwłaściciele nieruchomości są bowiem zainteresowanymi w sprawie zgodnie z przepisem art. 510 k.p.c. Na marginesie Sąd wskazał ponadto, że wnioskodawca – tak jak to uczynił w stosunku do pozostałych spadkobierców T. P. (2) – może nabyć w trybie art. 1036 k.c. udziały w nieruchomości od uczestniczek postępowania w drodze umowy sprzedaży. Skoro ustawodawca przewidział taką możliwość w przepisie art. 1036 k.c., droga sądowa jest tu zbędna. Efekt jaki zamierzał uzyskać wnioskodawca w niniejszej sprawie jest porównywalny ze złożeniem pozwu do sądu w celu nabycia nieruchomości za zapłatę ceny od dotychczasowych właścicieli nieruchomości.

Apelację od powyższego postanowienia złożyli wnioskodawca oraz uczestniczki postępowania, zarzucając:

1) obrazę prawa materialnego, przede wszystkim art. 1035 k.c. w zw. z art. 1053 k.c. przez odosobnioną i nie w pełni zrozumiałą wykładnię tych przepisów, w sytuacji gdy pod względem zarówno materialno-prawnym jak i procesowym zachodzi uzasadniona, prawnie całkowita tożsamość skutków decyzyjnych rozstrzygnięcia pomiędzy działem spadku a zniesieniem współwłasności;

2) sprzeczność dokonanych ustaleń z zebranych w sprawie materiałem przez:

a) niemające związku z istotą sprawy stwierdzenie, że wnioskodawca został współwłaścicielem nieruchomości na podstawie umów cywilnoprawnych, co pozostaje bez wykazanego uzasadnienia postanowienia związku z charakterem

i naturą nabytej współwłasności, której pochodzenie w całości pod każdym względem wywodzi się z dziedziczenia po F. P. (1) i dziedziczenia po jego spadkobiercach;

b) stwierdzenie, że wnioskodawca nie wstąpił w prawa i obowiązki spadkobiercy, gdy przecież nie jest zakazane nabycie w formie prawem przewidzianym części całego spadku, gdy całym spadkiem jest pierwotna 1/5 część nieruchomości powstała zresztą także z dziedziczenia po W. M. i częścią spadku całego jaki po T. P. (2) pozostał (w każdym razie uzasadnienie nie wykazuje, aby oprócz udziału w nieruchomości pozostał jakiś inny spadek);

1) naruszenie przepisów procesowych, które miało wpływ na wynik sprawy przez postawienie wnioskodawcy nieuzasadnionego zarzutu, że mimo wezwania i sugestii Sądu nie domagał się zniesienia współwłasności – otóż wezwanie Sądu z uwagi na jego lakoniczność nie było i nie jest jednoznacznie czytelne i zrozumiałe, nie wiadomo bowiem, przy takim zredagowaniu wezwania, o jakie zniesienie współwłasności chodziło i między kim a kim; czy chodziło o zniesienie współwłasności pomiędzy wszystkim spadkobiercami F. P. (1), bezpośrednio i pośrednio, czy pomiędzy jego spadkobiercami a A. W., czy pomiędzy A. W. i spadkobiercami F. P. (1) a Prezydentem Miasta T. i H. J., których udziały niczym nie są i nie mogą być naruszone żadnym rozstrzygnięciem.

W oparciu o powyższe zarzuty skarżący wnieśli o zmianę postanowienia przez zasądzenie niewydzielonych (...) nieruchomości na rzecz A. W. albo w drodze działu spadku, albo w drodze zniesienia współwłasności, albo w drodze działu spadku i zniesienia współwłasności za spłatą na rzecz E. B. (2) i K. B. (2) w kwocie 20.000,-zł, względnie o uchylenie postanowienia i zawarcie w postępowaniu apelacyjnym ugody działowej i znoszącej współwłasność o treści żądanej we wniosku.

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Apelacja zasługiwała na uwzględnienie, choć nie wszystkie podniesione w niej zarzuty były trafne.

Przede wszystkim nie można zgodzić się z sugestią, jakoby Sąd I instancji, niezależnie od treści zgłoszonego żądania, powinien był uwzględnić wnioski i przyznać na własność wnioskodawcy udział wynoszący (...) części w nieruchomości położonej w T. przy ul. (...), zapisanej w księdze wieczystej KW nr (...) Sądu Rejonowego w T.. Swoje stanowisko w tym zakresie skarżący opierają na twierdzeniu, że identyczne są zarówno procesowe, jak i materialno-prawne orzeczenia sądu w przedmiocie działu spadku oraz w przedmiocie zniesienia współwłasności. Oczywiście prawdą jest, że każde z tych orzeczeń zapada w wyniku zastosowania (wprost albo odpowiednio, w oparciu o odesłanie zawarte w art. 1035 k.c.) przepisów o zniesieniu współwłasności (art. 210 i nast. k.c.) i sprowadza się do rozstrzygnięcia, iż określony składnik majątkowy ulega podziałowi, przypada jednej z osób uprawnionych ze spłatą na rzecz pozostałych względnie zostaje sprzedany (art. 211-212 k.c.). Sąd I instancji trafnie jednak zwrócił uwagę, że jeżeli źródłem powstania wspólności majątku jest dziedziczenie i nabycie spadku przez większą (niż jedna osoba) liczbę spadkobierców, wyjście z tej wspólności może nastąpić w drodze działu spadku (art. 1035 k.c.), natomiast jeżeli wspólność danej rzeczy jest wynikiem innych zdarzeń (np. nabycia rzeczy w drodze czynności prawnej przez kilka osób do współwłasności), właściwym trybem jej ustania jest zniesienie współwłasności (art. 210 k.c.). Sądowy dział spadku obejmować winien przy tym, co do zasady, cały spadek po danym spadkodawcy (art. 1038 § 1 k.c.), zaś w ramach postępowania działowego rozpoznaniu podlegają różnorakie żądania i roszczenia przysługujące wzajemnie spadkobiercom (np. zaliczenie na schedę spadkową otrzymanych od spadkodawcy darowizn oraz zapisów windykacyjnych – art. 1039 i nast. k.c., czy roszczenia z tytułu posiadania poszczególnych przedmiotów spadkowych, pobranych pożytków i innych przychodów poczynionych na spadek nakładów i spłaconych długów spadkowych – art. 686 k.c.). Trzeba też podkreślić, że w każdym postępowaniu działowym sąd z mocy art. 321 § 1 k.p.c. (w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.) związany jest zgłoszonym żądaniem w tym znaczeniu, że nie może dokonać zniesienia współwłasności na skutek wniosku o dział spadku (i odwrotnie).

Jeżeli zatem w niniejszej sprawie wnioskodawca nie jest spadkobiercą F. P. (1) (oraz, co niesporne, nie jest także spadkobiercą M. B. i W. B. (1)), a Sąd Rejonowy w oparciu o treść aktów notarialnych dołączonych do wniosku ustalił, że na podstawie umów sprzedaży nabył on od części spadkobierców lub ich następców prawnych udziały w nieruchomości, która była przedmiotem współwłasności F. P. (1), to tym samym prawidłowy był wniosek

Sądu, iż pomiędzy wnioskodawcą a uczestniczkami oraz pozostałymi współwłaścicielami nieruchomości istnieje stosunek współwłasności, z którego wyjście – poprzez przyznanie na rzecz wnioskodawcy udziałów w nieruchomości wynoszących (...) i przysługujących (według treści wniosku, gdyż Sąd I instancji nie przeprowadził dowodu z akt księgi wieczystej) uczestniczkom jako spadkobierczyniom M. B. powinno nastąpić poprzez zniesienie współwłasności. Takie żądanie nie zostało jednak zgłoszone w trakcie postępowania w I instancji, zaś w myśl art. 383 k.p.c. (w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.) nie można występować z nowymi roszczeniami w postępowaniu apelacyjnym.

Należy dodatkowo zauważyć, że zgodnie z art. 1036 k.c. spadkobierca może rozporządzać udziałem w przedmiocie należącym do spadku tylko za zgodą pozostałych spadkobierców, zaś w braku zgody któregośkolwiek z nich rozporządzenie jest bezskuteczne o tyle, o ile naruszałoby uprawnienia przysługujące temu spadkobiercy na podstawie przepisów o dziale spadku. Z aktów notarialnych dołączonych do wniosku nie wynika, aby spadkobiercy F. P. (1) zawierając kolejne umowy zbycia udziałów w nieruchomości wchodzącej do spadku po nim dysponowali – wyrażoną w odpowiedniej formie – zgodą pozostałych spadkobierców na powyższe rozporządzenia. Uczestniczki, jako spadkobierczynie M. B., które jako jedyne nie zawarły dotąd takiej umowy z wnioskodawcą, nie zgłaszały jednak żądania uznania omawianych umów sprzedaży za bezskuteczne w stosunku do nich. Wręcz przeciwnie, jak wyjaśniły na rozprawie apelacyjnej, same były zainteresowane dokonaniem takiej czynności i sprzedażą udziału w nieruchomości wnioskodawcy, natomiast przeszkodą do zawarcia stosownej umowy był sygnalizowany przez notariusza brak możliwości ustalenia przez niego, w oparciu o dostępne mu dokumenty, czy zapisany w księdze wieczystej nieruchomości na F. P. (1) udział wynoszący (...) części jest na pewno udziałem przysługującym jego spadkobierczyni M. B. i w konsekwencji także uczestniczkom. W świetle art. 1036 k.c., dopóki sąd na żądanie spadkobiercy (zgłoszone w toku postępowania o dział spadku) nie uzna, że doszło do naruszenia uprawnień przysługujących mu na podstawie przepisów o dziale spadku, zbycie udziałów w przedmiocie należącym do spadku jest w pełni skuteczne (por. wyrok Sądu Najwyższego z 16.01.2002r., IV CKN 595/00 oraz postanowienia Sądu Najwyższego z 2.04.1990r., III CRN 68/90, publ. OSN 1991/8-9/109 i z 1.12.2000r., V CKN 1298/00, publ. OSN 2001/6/94). W konsekwencji nabycia udziału nabywca staje się więc współwłaścicielem rzeczy i na podstawie art. 210 k.c. legitymowany jest do wszczęcia postępowania o zniesienie współwłasności (por. uchwałę Sądu Najwyższego z 21.01.2011r., III CZP 118/10, publ. OSN 2011/9/98).

Powyższe uwagi prowadzą do następujących konkluzji. Nie było możliwe uwzględnienie przez Sąd Okręgowy zgodnego wniosku o zniesienie współwłasności z uwagi na zgłoszenie go dopiero w apelacji. Ponadto dla przeprowadzenia zniesienia współwłasności, niezależnie od sposobu jego dokonania, konieczny jest udział w postępowaniu wszystkich współwłaścicieli nieruchomości (jako zainteresowanych w sprawie w rozumieniu art. 510 § 1 k.p.c.), którzy nie zostali dotąd wezwani do udziału w sprawie w trybie art. 510 § 2 k.p.c. Ponadto, w ocenie Sądu Okręgowego, ustalenie Sądu I instancji, iż uczestniczki są współwłaścicielkami przedmiotowej nieruchomości w 130/2160 części nie znajduje dostatecznego wsparcia w materiale sprawy. Zgodnie z wydrukiem z elektronicznej księgi wieczystej dołączonym do wniosku, powyższy udział przysługuje F. P. (1), po którym porządek dziedziczenia ustalony został postanowieniem o stwierdzeniu nabycia spadku z dnia 11.11.1959r. Z treści wniosku nie wynika, jaki udział we współwłasności nieruchomości przysługiwał pierwotnie F. P. (1), a co za tym idzie – nie można w sposób pewny ustalić, czy na skutek kolejnych umów sprzedaży zawieranych przez jego następców prawnych udział zapisany w księdze wieczystej na F. P. (1) jest udziałem należącym do spadkobierców jego córki M. B.. Jedyne w akcie notarialnym z dnia 17.10.2011r., zawierającym umowę sprzedaży udziałów w nieruchomości zawartą pomiędzy spadkobiercami W. Z. (1) a wnioskodawcą, ujęte zostało oświadczenie stawiającej do aktu K. Z., iż w skład spadku po F. P. (1) wchodził udział w nieruchomości wynoszący 12/60 części. Zdaniem Sądu Okręgowego weryfikacja prawdziwości tego oświadczenia wymaga jednak co najmniej przeprowadzenia dowodu z akt księgi wieczystej.

Jako przeszkodę do uwzględnienia wniosku o dział spadku po F. P. (1) Sąd I instancji wskazał z kolei brak legitymacji po stronie wnioskodawcy do zgłoszenia takiego żądania. W świetle ustaleń poczynionych przez Sąd I instancji stanowisko to jest niewątpliwie słuszne, gdyż z art. 1037 § 1 k.c. jednoznacznie wynika, że z żądaniem działu spadku wystąpić może „którykolwiek ze spadkobierców”. Uprawnienie do wystąpienia z wnioskiem o dział spadku przysługuje zatem spadkobiercy, a także – w myśl art. 1053 k.c. – nabywcy spadku lub udziału w nim. W apelacji niezasadnie

zarzucono naruszenie przez Sąd I instancji art. 1053 k.c. przez jego błędną wykładnię. Przepis ten stanowi, iż nabywca spadku wstępuje w prawa i obowiązki spadkobiercy. Jak się uznaje, w wyniku zawarcia takiej umowy dochodzi do sukcesji uniwersalnej (por. uchwałę Sądu Najwyższego z 15.10.1968r., III CZP 96/68, publ. OSN 1969/4/64), a nabywca udziału w spadku wchodzi z pozostałym współspadkobiercami we wspólność majątku spadkowego w rozumieniu art. 1035 k.c. i może wystąpić z wnioskiem o dział spadku (por. uchwałę Sądu Najwyższego z 10.12.1969r., III CZP 91/69, publ. OSN 1970/6/107). Omawiane zasady odnoszą się jednak do nabywcy spadku, a tymczasem z treści aktów notarialnych, do których odwołuje się apelacja, nie wynika, aby wnioskodawca nabył od poszczególnych spadkobierców (lub ich następców prawnych) udziały w spadku po F. P. (1), lecz udziały w nieruchomości wchodzącej do spadku. Oczywiście zbywcy opisując przysługujące im udziały w nieruchomości wskazywali jako podstawę ich nabycia dziedziczenie, natomiast kierując się ściśle treścią zawartych w tych umowach oświadczeń woli nie można uznać, aby rozporządzenia dotyczyły udziałów w spadku.

Można się natomiast zgodzić z apelacją o tyle, że również w wypadku tego rodzaju umów zachodzi możliwość dokonywania ich wykładni według reguł określonych w art. 65 k.c. W orzecznictwie przyjmuje się w rezultacie, że jeżeli konkretny przedmiot objęty umową zbycia obejmuje cały lub prawie cały spadek, to można w okolicznościach konkretnej sprawy dopatrzeć się rzeczywistej woli stron zbycia spadku lub udziału w całym spadku (por. cyt. wyżej uchwałę Sądu Najwyższego z 15.10.1968r.). Należy zwrócić uwagę, że we wniosku wnioskodawca podniósł, iż na podstawie dołączonych do niego umów nabył 5/6 części spadku po F. P. (1). Sąd I instancji pominął te twierdzenia, a w konsekwencji, kierując się jedynie dosłownym brzmieniem umów, nie ustalił, co w rzeczywistości było ich przedmiotem. Tymczasem w apelacji skarżący wskazują, iż udział w nieruchomości wyczerpywał cały spadek i zmierzają w ten sposób do wykazania faktu nabycia przez wnioskodawcę udziałów w spadku.

Kwestia ta wymaga wyjaśnienia w drodze wykładni oświadczeń woli zawartych w aktach notarialnych, gdyż poczynienie ustaleń zgodnych ze stanowiskiem skarżących oznaczać będzie nie tylko, że wnioskodawca, jako nabywca udziałów w spadku, posiada legitymację do żądania działu spadku po F. P. (1), ale również że dla zrealizowania celów skarżących w zakresie przedmiotowego udziału we własności nieruchomości nie ma potrzeby dokonywania zniesienia współwłasności, lecz wystarczający jest dział spadku po F. P. (1) (połączony z częściowymi działami spadku po M. B. i W. B. (1)). W apelacji słusznie wytknięto zresztą, że przyjmując brak legitymacji wnioskodawcy do żądania działu spadku Sąd I instancji przeoczył, iż wniosek podpisały i popierały także uczestniczki postępowania, a ich legitymacja do złożenia wniosku o dział spadku po F. P. (2) oraz częściowy dział spadku po M. B. i po W. B. (2) nie może budzić żadnych wątpliwości.

W tym stanie rzeczy i na podstawie art. 386 § 4 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. Sąd Okręgowy uchylił zaskarżone postanowienie i sprawę przekazał Sądowi Rejonowemu do ponownego rozpoznania, pozostawiając mu – stosownie do art. 108 § 2 k.p.c. (w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.) – rozstrzygnięcie o kosztach instancji odwoławczej.

Przed wydaniem zaskarżonego postanowienia Sąd Rejonowy ograniczył się wyłącznie do przeprowadzenia postępowania dowodowego w zakresie dokumentów dołączonych do wniosku, co był niewystarczające. Rozstrzygnięcie o zgłoszonym żądaniu, pochodzącym od osób legitymowanych (co do działu spadku są nimi co najmniej uczestniczki) i obecnie obejmującym również ewentualne zniesienie współwłasności nieruchomości (o co wnioskować może wnioskodawca), wymaga bowiem przeprowadzenia postępowania dowodowego zmierzającego do ustalenia składu spadku po F. P. (1) (art. 684 k.p.c.; w przypadku pozostałych spadkodawców wniosek dotyczy jedynie częściowego działu spadku, a zatem nie jest to konieczne, natomiast rozważenia wymaga istnienie „ważnych powodów”, o których mowa w wart. (...) § 1 k.c., do częściowego działu spadku) oraz dokonania wykładni oświadczeń woli ujętych w umowach zawartych przez wnioskodawcę ze spadkobiercami F. P. (1) i ustalenia, czy ich przedmiotem było zbycie udziałów w spadku, czy też jedynie udziałów w nieruchomości należącej do spadku. W zależności od wyników tych ustaleń niezbędne może okazać się wezwanie do udziału w sprawie w charakterze uczestników postępowania pozostałych spadkobierców F. P. (1) względnie pozostałych współwłaścicieli spadkowej nieruchomości.

/-/ Joanna Andrzejak-Kruk /-/ Michał Wysocki /-/ Piotr Brodniewicz